

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА СКОРОЧЕННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

INFORMATION AND ANALYTICAL SUPPORT FOR LABOR MARKET REGULATION AND REDUCTION OF INFORMAL EMPLOYMENT

Тильчик О.В., д.ю.н., почесний професор факультету права
Університет Барселони,
професор кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки
Державний податковий університет

Заболотна Л.В., к.ю.н.,
проректор з навчально-методичної та наукової роботи,
доцент кафедри конституційного, адміністративного права та міжнародно-правових дисциплін
Київський університет інтелектуальної власності та права

Тильчик В.В., д.ю.н.,
професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін
Київський університет інтелектуальної власності та права

В статті розглянуто та запропоновано вирішення проблематики інформаційно-аналітичного забезпечення регулювання ринку праці та скорочення неформальної зайнятості та на цій основі акцентується увага на тому, що подальший розвиток в Україні інформаційно-аналітичних баз даних за напрямками забезпечення мінімізації негативного впливу ринку неформальної зайнятості бажано здійснювати з урахуванням досвіду Іспанії у цій сфері. Наголошено, що територіальність та деталізація показників за роками дозволяє визначити основні ознаки для порівняльної характеристики, з досить високою вірогідністю точності. Зокрема і щодо рівня й проблем правового регулювання підходів кожної країни для забезпечення мінімізації негативних наслідків неформальної зайнятості та розвитку напрямів активізації легального працевлаштування та зростання добробуту населення. Безумовно важливими є бази даних для визначення ефективності розподілу компетенції між суб'єктами публічної адміністрації щодо втілення державної і регіональної політики у цьому напрямі. При цьому для України особливо актуально звернути увагу на досвід тих країн, які досягли високих та стабільних результатів щодо мінімізації централізованого загальнодержавного впливу.

Наголошено на спеціальному статусі окремих суб'єктів, серед яких Державна служба зайнятості (SEPE) – є спеціальним суб'єктом реалізації державної політики щодо забезпечення зайнятості населення та систематично оприлюднює статистичні звіти, які є легкодоступними, зосереджуючи увагу на виявлених найбільш проблемних аспектах. При цьому на загальнодержавному рівні правовому регулюванню підлягають лише ті питання, які пов'язані із принциповими установчими напрямками, визначенням векторів впливу.

Доведено, що деталізація баз даних та аналітичних оглядів має корелюватися поточною оперативною ситуацією на ринку праці у конкретному регіоні, а тому відповідальними суб'єктами є саме суб'єкти публічної адміністрації на місцях у взаємодії із представницькими органами зацікавлених сторін. Все більші зміни на геополітичній арені спричиняють актуалізацію розробки проблем операційних ризиків у забезпеченні стримання зростання неформальної зайнятості. Ґрунтуючись виключно на високій точності даних та результатах аналізу можливо збалансувати інтенсивність державного втручання у забезпечення гнучкості ринку праці в умовах збройної агресії та з урахуванням перспектив повоєнного відновлення України.

Ключові слова: право на інформацію, мінімізація неформальної зайнятості, інформаційно-аналітичне забезпечення регулювання праці, компетенція суб'єктів формування інформаційно-аналітичних баз, адміністрування трудової міграції.

The article considers and proposes a solution to the problem of information and analytical support for labor market regulation and reduction of informal employment, and on this basis, it is emphasized that further development of information and analytical databases in Ukraine in the areas of ensuring the minimization of the negative impact of the informal employment market is desirable to be carried out taking into account the experience of Spain in this area. It is emphasized that the territoriality and detailing of indicators by year allows us to determine the main features for comparative characteristics, with a fairly high probability of accuracy. In particular, regarding the level and problems of legal regulation of each country's approaches to ensuring the minimization of the negative consequences of informal employment and the development of areas for the activation of legal employment and the growth of the population's well-being. Databases are certainly important for determining the effectiveness of the distribution of competence between public administration entities regarding the implementation of state and regional policy in this area. At the same time, it is especially important for Ukraine to pay attention to the experience of those countries that have achieved high and stable results in minimizing centralized nationwide influence.

The special status of individual entities is emphasized, among which the State Employment Service (SEPE) is a special entity implementing state policy on ensuring employment of the population and systematically publishes statistical reports that are easily accessible, focusing on the most problematic aspects identified. At the same time, at the national level, only those issues related to fundamental constituent directions and the definition of vectors of influence are subject to legal regulation.

It is proven that the detailing of databases and analytical reviews should be correlated with the current operational situation on the labor market in a particular region, and therefore the responsible entities are precisely the entities of public administration on the ground in interaction with representative bodies of stakeholders. Increasing changes in the geopolitical arena cause the development of operational risk issues in ensuring containment of the growth of informal employment. Based solely on high accuracy of data and analysis results, it is possible to balance the intensity of state intervention in ensuring the flexibility of the labor market in conditions of armed aggression and taking into account the prospects for post-war reconstruction of Ukraine.

Key words: right to information, minimization of informal employment, information and analytical support for labor regulation, competence of subjects of formation of information and analytical bases, administration of labor migration.

Актуальність тематики дослідження. Дослідження питань неформальної зайнятості ніколи не втрачало актуальності та останнє десятиліття формування інформаційно-аналітичних баз щодо фіксації та розвитку показників за даним

напрямом особливо просуються та охоплюють більшість країн Світу. Завдяки чому дослідники мають можливість опрацьовувати актуалізовані емпіричні дані та пропонувати обґрунтовані розв'язання виявлених проблем достатньо оперативно.

Частково цим обумовлюється те, що у 2024 році зайнятість у світі зростала паралельно з чисельністю робочої сили, що дозволило зберегти рівень безробіття у світі на рівні 5 відсотків, аналогічному до 2023 року. Проте темпи зростання зайнятості все ще були занадто слабкими, щоб досягти істотного скорочення дефіциту гідної роботи, який залишається актуальним у всьому світі. Молодь, зокрема, страждає від значно вищих рівнів безробіття, близьких до 12,6 відсотка, і мало що вказує на поліпшення ситуації. Після відновлення до пандемічних рівнів неформальної зайнятості та бідності, відновлення зайнятості втратило імпульс для досягнення нових поліпшень і наближення до Цілей сталого розвитку (ЦСР). Стійкість ринків праці зазнає сильного тиску в умовах величезної економічної та соціальної невизначеності, зумовленої геополітичними конфліктами, зростаючими витратами на боротьбу зі зміною клімату та невирішеними ризиками суверенного боргу. Прогрес у створенні гідних робочих місць був повільнішим країнах з низьким рівнем доходу, що посилює їхню вразливість [1].

Охоплення територіальне та деталізація показників за роками дозволяє визначити основні ознаки для порівняльної характеристики, з досить високою вірогідністю точності. Зокрема і щодо рівня й проблем правового регулювання підходів кожної країни для забезпечення мінімізації негативних наслідків неформальної зайнятості та розвитку напрямів активізації легального працевлаштування та зростання добробуту населення. Безумовно важливими є бази даних для визначення ефективності розподілу компетенцій між суб'єктами публічної адміністрації щодо втілення державної і регіональної політики у цьому напрямі. При цьому для України особливо актуально звернути увагу на досвід тих країн, які досягли високих та стабільних результатів щодо мінімізації централізованого загальнодержавного впливу.

Огляд попередніх досліджень та публікацій. Науковий пошук та вихідна ідея дослідження у межах даної статті ґрунтується на досягненнях вітчизняних та зарубіжних вчених, котрі внесли свій вклад, сформувавши базисні положення щодо розуміння неформальної зайнятості та шляхів підвищення ефективності впливу на означений феномен. Розвинена позиція О. Тильчик стосовно розуміння неформальної зайнятості та її системного зв'язку із поняттями «тінізація економіки», «тіньова економіка». Враховано концептуальні підходи до сутності та змісту аналізованого явища: К. Харта, П. Гутмана, Ф. Шнайдера, інших, а також їх національні інтерпретації запропоновані: А. Базиліук, З. Варналієм, Н. Варгою, іншими вітчизняними вченими.

Виклад основного матеріалу. При визначенні стратегічно значущих суб'єктів формування інформаційно-аналітичних баз, то звичайно, варто звернутися до суб'єкта міжнародного рівня. Провідна роль у формуванні та забезпеченні актуального наповнення за відповідними критеріями інформаційних баз даних належить такому суб'єкту як Міжнародна організація праці (далі – МОП) та її структурні підрозділи.

МОП, єдина тристороння організація ООН, з 1919 року об'єднує уряди, роботодавців та працівників 187 держав-членів з метою встановлення трудових стандартів, розробки політики та програм, що сприяють гідній праці для всіх жінок і чоловіків [2].

МОП співпрацює з національними статистичними управліннями різних регіонів світу, щоб гарантувати, що розроблені інструменти та рекомендації базуються на національних реаліях і є актуальними для країн з різним соціально-економічним контекстом. Також співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Світовий банк, ФАО та Статистичний відділ Організації Об'єднаних Націй, а також з партнерами з розвитку, такими як Data2x, Фонд Організації Об'єднаних Націй та Фонд Білла і Мелінди Гейтс, з метою сприяння широкому застосуванню стандартів СІЕТ у різних програмах опитувань домогосподарств та поліпшення обміну знаннями про розробку

опитувань [3]. В Україні в 2025 році з метою забезпечення доступності, гласності й відкритості статистичної інформації, її джерел і методології складання були внесені зміни до Наказу Держстату від 23 квітня 2025 року № 66 "Про затвердження Методики формування вибірових сукупностей для проведення у 2025–2029 роках обстежень населення (домогосподарств): бюджетів домогосподарств, робочої сили, доходів і умов життя (EU-SILC) та сільськогосподарської діяльності населення в сільській місцевості" відповідно до статей 9, 16 Закону України "Про офіційну статистику", підпунктів 4, 9 пункту 4, пункту 9 Положення про Державну службу статистики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2014 року № 481 [4]. При цьому залишається актуальним питання уточнення показників, привертає увагу примітка на сайті відповідального суб'єкта про те, що не передбачається подальшої актуалізації даних. Тобто з введенням оновлених форматів роботи зі статистичними базами відбувається розрив між пошуковими платформами поточного періоду та за попередні роки.

Зарубіжні науковці неодноразово наголошували на таких показниках, які поза регіональними межами, враховують тип роботодавця: державний чи приватний, що також впливає на рівень неформальної зайнятості. У державному секторі, де трудове законодавство підлягає набагато суворішому контролю та забезпеченню дотримання, практично всі працівники мають певний тип офіційного контракту, незалежно від його тривалості, як це відображено в даних Світового банку за 2017 рік. Зокрема, база даних Worldwide Bureau Indicators спирається на тринадцять мільйонів опитувань домогосподарств, проведених у 115 різних країнах, що пояснює, чому в деяких країнах відсоток формальних працівників у державному секторі не досягає 100%. Причини цих варіацій, які особливо виражені в Мексиці та Гватемалі, можуть бути недостатня обізнаність серед опитаних працівників щодо їхнього статусу зайнятості або навіть серйозні порушення з боку адміністрації. Однак саме приватний сектор винаймає найбільше працівників без контрактів. У Європі Португалія та Греція мають найвищі відсотки – 5% та 13% від загальної кількості зайнятих відповідно, тоді як Чилі (14%), Південна Африка (25%), Мексика (53%) та Гватемала (74%) знову демонструють, що серед найбільш постраждалих регіонів – країни Африки на південь від Сахари та Латинська Америка. В останньому випадку, незважаючи на те, що статус зайнятості близько 39 мільйонів працівників був формалізований за останні роки, 53% залишаються зайнятими без будь-якого контракту, що дорівнює приблизно 140 мільйонам працівників у Латинській Америці та Карибському басейні [5].

Аналіз опитувальних форм дійсно свідчить про їх адаптивність до реалій країн з різним рівнем діджиталізації публічного управління та власне доступу населення до публічних послуг, зокрема у сфері забезпечення зайнятості. Разом із тим, не залишається поза увагою необхідність додаткових зусиль окремих досліджень з метою деталізації емпіричних даних у країнах з низькими показниками діджиталізації, що як правило, поєднується із значними негативними показниками тінізації економіки.

Департамент статистики МОП має активну програму методологічних досліджень, спрямовану на виявлення та просування передових практик у сфері збору та подання статистичних даних про працю. Ця робота проводиться як для надання підтримки країнам, так і для інформування про поточну роботу з розробки стандартів. Дослідницька робота охоплює широке коло тем, і її фокус змінюється з часом, відображаючи останні вимоги та роботу, необхідну для підтримки встановлення та застосування стандартів. Окремий тематичний портал висвітлює питання трудової міграції [6].

Якщо аналізувати напрацювання та висновки вітчизняних вчених, які здійснювали та продовжують здійснювати дослідження за напрямом неформальної зайнятості, то їх висновки суттєво змінилися, у зв'язку із вжитими

спільними міжнародними заходами та послідовною зміною національної політики та національних стандартів країн ЄС.

Зокрема, з наведених вище даних аналізу зрозуміло, що втратили актуальність такі твердження, що «у цілому, незадекларована праця в Європі залишається за своєю суттю важко вимірюваною. Це створює труднощі для розробників політики, і зокрема для інспекції праці, оскільки вони намагаються краще зрозуміти феномен незадекларованої праці в усіх його аспектах і розробляти адаптовані політики та вдосконалені методи інспекції з метою запобігання, зменшення або принаймні моніторингу масштабів незадекларованої праці» [7].

Наразі, в умовах відкритої збройної агресії Росії проти України, на території України спостерігається тенденція до дегінізації ринку праці та відповідно розширення можливостей інформаційно-аналітичних систем у даному секторі та доступності, відкритості даних. З іншого боку, виключення становить доступ до інформації про кількісні характеристики зайнятості у секторі оборони та національної безпеки. Для роз'яснення алгоритму дій у зв'язку із вказаними обмеженнями, відповідальний суб'єкт підготував наступні нормативні приписи.

«У дослідницьких цілях та з метою виконання Україною взятих на себе зобов'язань у межах міжнародних угод може надаватися доступ до наборів мікро даних із дотриманням принципу статистичної конфіденційності у порядку, встановленому статтею 32 Закону України «Про офіційну статистику» [8].

Зважаючи на вказані обставини, знову ж таки актуалізуються спеціальні аналітичні дослідження забезпечення ефективності підготовки та працевлаштування фахівців для правоохоронних органів всіх рівнів. Проте, зазначені особливості фіксації та обробки даних обумовлені воєнним станом та необхідністю дотримання вимог режиму державної таємниці згідно із приписами національного законодавства. Тож очікується позитивні зміни в умовах переходу до відбудови України у подальшому з урахуванням найкращих практик країн ЄС, що високо оцінені в рейтингах МОП. Наразі готується масштабна реформа з питань спрощення роботи із статистичними даними у цілому.

Так, державна служба статистики України у межах проєкту цифрової трансформації займалася розробкою порталу офіційної статистики у вигляді цифрової платформи з ШІ-асистентом. Користувачі нового порталу отримають: консолідований доступ до офіційної статистичної інформації; «Банк даних» із можливістю гнучкого фільтрування показників і завантаження наборів у різних форматах (Excel, CSV тощо); інтерактивні візуалізації (дашборди) з функцією фільтрування для формування власних вибі-

рок; машиночитані формати та API для інтеграції у зовнішні системи; зручний пошук та підтримку від ШІ-асистента StatGPT. ШІ-помічник (StatGPT) допоможе скоротити час на пошук даних і підготовку матеріалів. Подібні рішення вже отримали міжнародне визнання й активно застосовуються провідними інституціями для спрощення доступу до даних. StatGPT взаємодіє з даними у міжнародному стандарті SDMX (Statistical Data and Metadata eXchange), який використовують Євростат, ОЕСР, Світовий банк і МВФ. Таким чином, Україна впроваджує останні світові практики, які прискорять інтеграцію країни у глобальну екосистему статистики [9]. Проголошені цілі та їх досягнення зрозуміло вимагають ще подальших зусиль щодо усунення тих прогалин, які існували до подібних нововведень та у зв'язку із обмеженнями щодо отримання актуальної інформації з територій, що були окуповані Росією з 2014 року та Анексованого Криму.

Висновки. Подальший розвиток в Україні інформаційно-аналітичних баз даних за напрямками забезпечення мінімізації негативного впливу ринку неформальної зайнятості бажано здійснювати з урахуванням досвіду Іспанії у цій сфері. Так, Державна служба зайнятості (SEPE) є спеціальним суб'єктом реалізації державної політики щодо забезпечення зайнятості населення та систематично оприлюднює статистичні звіти, які є легкодоступними, зосереджуючи увагу на виявлених найбільш проблемних аспектах. При цьому на загальнодержавному рівні правовому регулюванню підлягають лише ті питання, які пов'язані із принциповими установчими напрямками, визначенням векторів впливу.

Деталізація баз даних та аналітичних оглядів має корелюватися поточною оперативною ситуацією на ринку праці у конкретному регіоні, а тому відповідальними суб'єктами є саме суб'єкти публічної адміністрації на місцях у взаємодії із представницькими органами зацікавлених сторін. Все більші зміни на геополітичній арені спричиняють актуалізацію розробки проблем операційних ризиків у забезпеченні стримання зростання неформальної зайнятості. Ґрунтуючись виключно на високій точності даних та результатах аналізу можливо збалансувати інтенсивність державного втручання у забезпечення гнучкості ринку праці в умовах збройної агресії та з урахуванням перспектив повоєнного відновлення України.

Разом із тим, проблематика поширення неформальної зайнятості, масовість трудової міграції в умовах існуючих загроз потребують більше ґрунтового вивчення, враховуючи стрімкий процес діджиталізації, формування самостійної інформаційно-аналітичної функції в уповноважених суб'єктів, тощо. Відтак, констатуємо доцільність проведення подальших наукових розвідок в наступних наукових публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Світова зайнятість та соціальні перспективи: Тенденції 2025 року. URL: <https://www.ilo.org/publications/flagship-reports/world-employment-and-social-outlook-trends-2025>
2. Міжнародна організація праці (МОП). URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2609-labour>
3. Індикатори та інструменти для роботи з даними. URL: <https://www.ilo.org/about-ilo>
4. Про затвердження Методики формування вибіркового сукупностей для проведення у 2025–2029 роках обстежень населення (домогосподарств): бюджетів домогосподарств, робочої сили, доходів і умов життя (EU-SILC) та сільськогосподарської діяльності населення в сільській місцевості : Наказ Державної служби статистики. URL: <https://stat.gov.ua/index.php/uk/page-contents/nakaz-vid-30102025-no194>
5. Alvaro Mirino. Trabajo informal en los sectores público y privado. *El orden mundial*. 28/04/2021. URL: <https://elordenmundial.com/mapas/nivel-educativo-trabajadores-sector-publico-privado/>
6. Трудова Міграція : інформаційний сайт Міжнародної організації праці. URL: <https://www.ilo.org/topics-and-sectors/labour-migration>
7. Інспекція праці та незадекларована праця в ЄС/Міжнародне бюро праці, Програма адміністрації праці та інспекції праці (LAB/ADMIN). – Женева: МОП, 2013 рік. URL: <https://dsp.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/inspekcija-praci-ta-nezadeklarovana-pracija-v-yes.pdf>
8. Політика поширення офіційної державної статистичної інформації : Наказ Державної служби статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/sites/default/files/2024-08/150.pdf>
9. Державна служба статистики запускає новий портал офіційної статистики із ШІ-асистентом. 2025. URL: <https://stat.gov.ua/index.php/uk/news/derzhavna-sluzhba-statystiky-zapuskaye-novyy-portal-ofitsiynoyi-statystiky-iz-shi-asystentom>

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.09.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.10.2025
Дата публікації: 29.10.2025